

**Megtartó erő a szétszórattatásban -
Családok a történelem viharában
(Interjú)**

Készítette: Varga Gerda 12.o

Bajza József Gimnázium, Hatvan

2014

ELŐSZÓ

A XX. század az egészségügyi, szociális, tudományos és technikai fejlődés korszaka, ugyanakkor a példátlan méretű háborúk és népiirtások kora is. Az atomenergia felfedezése gyökeresen megváltoztat mindent. 1989-ben fejleszteni kezdik a Word Wide Web-et, s ma már Európát és Amerikát az óceánon át üvegfákák kötik össze. Már nem tudunk megenni gépek nélkül. Társadalmunk alapvetően átalakult.

„Nemzedékem gyerekkorát a háború szennyezte be, ifjúságát a megkóstatott szabadság és a ránehezédő kemény, majd puha diktatúra tette zűrzavarossá. Ma, némileg bölcsebben, lassan történelmi idők tanúivá leszünk. Ez minden nemzedék útja. Minden idő történelmi idő. Ez az írás tanúságot akar tenni arról, hogy a tegnapban is volt szerelem, jókedv, alkotás, szellemi fény, ami időnként beragyogta az utólag kizárólag sötétség birodalmának hazudott világot. És bőven volt részünk gyötrédésekben, tanácstalanságban, kegyetlenségben és butaságban is, akárcsak ma. Mégis, még mindig szeretünk élni.”

(Popper Péter, Holdidő)

BESZÉLGETÉS ARANKA NÉNIVEL

(*Aranka néni a nagypapám legidősebb testvére. 88 éves, de idős kora ellenére hihetetlenül friss gondolkodású. Óriási élettapasztalatával, bölcs tanácsaival sokszor segíti családunk életét. A nagypapám már régen nem él, így az ő visszaemlékezéseiből ismerünk sok történetet. Életéről mindig nagy kedvvel mesél. Gyakran hívják előadásokat tartani, mert jó őt hallgatni...)*

- *Aranka néni, interjút kell készítenem az iskolába, tetszik válaszolni néhány kérdésemre? Különösen arra lennék kíváncsi, hogyan hatottak a történelmi változások Aranka néni és a család életére?*
- *Persze, Angyalom!*
- *Mikor született Aranka néni?*
- *1926. május 26-án születtem. Édesapám kőműves mester volt, édesanyám négy gyermeket nevelt, mellette varrással foglalkozott. Édesapám az I. világháborúban részt vett az orosz fronton, mint huszár tizedes. A szomszédban élt nagypapám, aki országgyűlési képviselő volt a harmincas években. Horthy Miklós gyakran járt hozzájuk, szeretett muflonra vadászni, ilyenkor nagypapáméknál volt a vendéglátás. Ott aludt a tisztaszobában. Jaj, nagyon szerette a kemencében sült rétest!... Mindig azt kérte, hogy süssenek, káposztásat, meg túrósat!...*
- *Az I. világháború idején milyen volt az élet a faluban?*
- *Milyen? Hát nagy volt a szegénység... Sokan felmentek Pestre dolgozni, mert itthon nem volt munka. Sokan meg külföldre mentek, Argentínába, Kanadába ... aranybányákban, szénbányákban vállaltak munkát. Volt aki 3-4 gyereket hagyott itthon, és nem is látta őket többet... Mi gyerekek csak hallomásból tudtuk, hogy a magyar hadifoglyokat kivitték Szibériába, orosz területre. Nem volt kézi erő, nem volt aki a földeket művelje. A gyerekeknek is keserű pirula volt ez.*
- *Mi történt a világháború után, Aranka néni?*
- *A nagy gazdasági világválságot az emberek egymás iránt érzett gondviselése enyhítette. A szomszédok is egymást segítették. A szeretetükkel. Egy simogatás a*

beteg arcára már enyhítette a bajt. Türelem uralkodott. Azt is kivárták, hogy saját termés legyen. Sokan Pestről is hazajöttek inkább, hogy a földből megéljenek...

- *Iskolába hol járt Aranka néni?*

- A polgárit Miskolcon végeztem, aztán később a közgazdasági technikumot, végül Pestre is jártam a Számviteli Főiskola tagozatára. Miskolcon a nagybátyáméknál laktam, ingatlanforgalmazók voltak. Sokat tanultam ott az irodában. Aztán 3 ügyvéd mellett is dolgoztam. Kellett a pénz, mert volt két öcsém, segítenem kellett a taníttatásukban. A II. világháborút is itt éltem meg. Az ellátás akkoriban nagyon rossz volt. Emlékszem, óriási sóhiány volt, mert ugye már nem voltak mieink a sóbányák, elcsatolták őket. De az emberek segítőkészsége itt is megmutatkozott, volt, hogy élelmiszerral fizettek... Mi Galvácson éltünk akkoriban, ez Edelénytől nem messze van. Emlékszem, jöttek az orosz katonák, mondták, hogy „Davaj csaszí!”, nagyon szerették a magyar órákat. Na meg a magyar borokat, szeszt. Nekünk az volt a szerencsénk, hogy a házunkban lakott egy orosz ezredes, na ő nem engedett senkit a házba. Így nem bántottak minket, lányokat sem, védve voltunk. De a ruháinkat, a stafíringunkat mind elvitték, csak az a ruhánk maradt, amiben voltunk. Így indultunk az életnek... De egyszer Jancsit (*a legidősebb testvér*) elvitték a ruszki. Egészen Putnokig. Végül sikerült megszöknie, gyalog jött haza 40 km-t. Nem mert egy korty vizet sem kérni az úton, úgy félt. Elaludt, aki vigyázott rá. Az volt a szerencséje...

- *Harcok voltak arrafelé?*

- Igen, emlékszem arra, mikor lebombázták a nagypiacot a Búza téren. Állandó légitámadásoknak voltunk kitéve. Találat érte a vasútállomást is.

- *Akkoriban zajlott a derenki kitelepítés is*

- Igen. Elmeséljem dióhéjban a történetet?

- *Persze!*

- A derenki lakosok többször fordultak Horthy Miklóshoz, hogy telepítse át őket. Az erdőben rengeteg volt a vadállat, főleg a fekete medve. A Tátrából jöttek át. Mert egészen a szlovák határnál van ez a falu, Aggtelektől talán 15 kilométerre. Bemereszkedtek a faluba is, megtámadták a lovakat, teheneket, és a dolog emberáldozatot is követelt. Az emberek féltették a gyermekeiket. A Földművelődésügyi Minisztériumban foglalkoztak a kérdéssel, és felmérték Borsod- és Heves megyében, hol vannak olyan eladó birtokok, ahová költözhetnének a lakosok. Mezőkövesd, Istvánmajor, Csincsetanya, Sajószentpéter, Edelény... ide kerültek az emberek. Ezek a területeken voltak nagybirtokok eladók.

- *Akkor nem egy tömbben költöztek?*
- Nem, mert nem volt olyan sok föld sehol. De az áttelepültek a régi földjük dupláját kapták. Ingyen. 25-30 család lehetett, nem tudom, pontosan. Kis falu volt ez. Lengyel menekültek laktak ott, az 1700-as években érkeztek. Volt aki még ezen felül is vásárolt földet, volt ott köztük néhány kulák... No, hol is tartottam? ... A nagybátyámnak Miskolcon volt Ingatlanforgalmazó Irodája, és ő nyerte meg a minisztérium pályázatot. De hirtelen lebetegedett. Én voltam a legidősebb a családban, olyan, akire rábízhatott mindent. 16-17 évesen a Nemzeti Hitelintézetnél még pénzfelvételi jogom is volt. Annak dacára, hogy kiskorú voltam.
- *Így megbíztak Aranka néiben?*
- Igen. Nagy dolog volt ez akkoriban. 1943-44-ben történt mindez. Aztán hazaköltöztünk a falunkba. Gondban is voltam, hogy viszem el szeptemberben a hűgom iskolába, mert dúltak a harcok. Egy tehervonat mozdonyvezetője vett fel minket. Gondold el, ott a mozdonyban utaztunk Kápolnáig! ... 1947-ben borzasztó nagy aszály volt, alig termett búza, kukorica. Na, akkor jöttek a városokból hozzánk cserélni. Hoztak ünnepi ruhát, fél kiló zsírért lehetett venni. Vagy egy blúzt, 1 kg lisztért. A kukoricát is elfogadták, gancát készítettek belőle. A kenyér is drága volt... Várj csak!... Mintha úgy emlékeznék, hogy egy heti fizetés kétheti kenyérré volt elég. A községházán kaptam állást. Összesen hárman végeztünk polgárit a faluban, de a másik kettő sohasem dolgozott! Gazdag lányok voltak azok! 180 Ft volt a fizetésem. Elschlégerné ennyiért varrt nekem egy kabátot. Nagyon szép kabát volt. Akkoriban aztán az amerikaiak is segítettek sokat. Kaptuk az UNRA csomagokat - nem is tudom, minek volt ez a rövidítése. Küldtek finom csokit, ruhákat, szappant... Akik kimenekültek, azok küldték haza nekünk, mert nagy volt a szegénység... Jegyrendszer volt. Minden személy egy mosószappant kapott és fél kiló cukrot. Én is voltam jegykiadó, mert olyat kerestek, aki ismeri a falu lakosait. A szegényebbek eladták ezeket annak, aki pénzért megvette. Nagyon gyengén táplált emberek voltak akkoriban. De én sok cukrot tudtam hazahozni szerencsére! (*nevet*) ... Hál' Istennek!
- *Gyurka bácsival mikor volt az esküvő, Aranka néni?*
- 1950-ben. A Domoszlói Hivatal jegyzőjének felesége lettem. De nem tartott sokáig a boldogság. Akkor csak ráfogták az emberre, hogy kommunistaellenes, vagy államellenes, s abban a pillanatban lekapcsolták, minden bírósági tárgyalás nélkül. Az ávósok meg bebörtönözték. Internálnak hívták szegényeket. Akiket meg bíróság elé állítottak, ők lettek az elítéltek. Ők utat építettek. Én közben Recsken lettem titkárnő,

a kőbányánál. Tudtam, hogy gépírókat keresnek, de nem tudtak sehol szerezni, így vállaltam.

- *Nem féltek, hogy valamit elárul Aranka néni?*

- Nem, megbíztak bennem. Mi nem beszélhettünk a rabokkal. Még az ablakhoz sem mehettem.

- *Mennyi ideig dolgozott ott Aranka néni?*

- Két és fél évet. Nem volt az leányálom, meg kellemes sem. Sokat sírtam ... A főépületben voltam, a főmérnök mellett. A főmérnököt Hajdú Józsefnek hívták. Az UVATERV-hez tartozott, ennek az út-, és vasútépítő vállalatnak Budapesten, a Nádor utcában volt a központja. Én bontottam fel a postát, irattáraztam, írtam azoknak a vállalatoknak leveleket, akik megrendelték a zúzott követ. Voltam vagy 26-27, a Józsi bácsi meg 60 felé. Nagyon rendes ember volt.

- *Aranka néni mit tudott az ottani történésekről?*

- A körzeti orvos tudta csak, hogy kit hogy hívnak. Naponta 5-6 halott volt. Emlékszem, volt két kocsis, amivel vitték a halottakat. Máskor azon szállították a bányászokat. Aztán ebből a kocsiból átpakolták a halottakat egy másik kocsiba, de a sofőrök nem beszélhettek, senki sem tudta, hova vitték őket. Csak 2003-2004-ben tudtam meg egy rádióműsorból, várj csak!... (*elmegy, kis idő múlva jegyzetből olvassa*): „a Margit-híd pesti hídfőjéhez vitték őket, és bedarálták a Dunába.” Ezt U.M mondta. Így hallottam!

... Ekkor történt, hogy a férjem egy kirakatper áldozata lett. A Rákosi-korszakban. Lecsukták másfél évre, az egri börtönbe került. Hevesen dolgozott pénzügyi osztályvezetőként, és ráfogták, hogy kulácot támogat. Fellebbeztem egészen a Legfelsőbb Bíróságig, de mégis lecsukták másfél évre. Először az egri börtönben volt. Emlékszem, bontottam mindig Recsken a borítékot, hogy kik jönnek a kőbányába dolgozni. Akkoriban építették a rabok az utat Siroktól egészen Gyöngyösig, a Mátrán át. A recskiek meg követ fejtettek, csákánnyal. Gondold el, micsoda munka volt ez. Félévente - évente váltották egymást. ... és ahogy egyszer bontom a borítékot – Egerből a Büntetés Végrehajtóból küldték -, hát ott olvasom a férjem nevét. Képzeld el! Azt az érzést nem kívánom senkinek ... (*Sír...*) Arra a borzasztó érzésre máig emlékszem ...

- *Aranka néni azért vállalt Recsken munkát, hogy hátha Gyurka bácsi odakerül?*

- Dehogy! Azt sem tudtam előtte, milyen táborok vannak ott... Szerencsére aztán segítettek, mikor megtudták, hogy az én férjem van ott. A Józsi bácsi mondta, hogy

mindig legyen a fiókomban csokoládé meg alma. Aztán mikor ment hozzájuk, odaadta Gyurka bácsinak. Később meg a faliújság szerkesztését bízták rá. Miattam. Meg mert ritka szép írása volt. Azután mikor Sztálin elvtárs meghalt, a férjem is amnesztiát kapott. Két hónappal hamarabb szabadult Recskről.

- *Lehetett akkoriban tudni, hogy politikai foglyok is vannak ott?*
- Igen, tudtuk, de azokat hét lakat alatt tartották... de valahogy kiszivárgott, hogy még a Latabár is ott van. Színészek, orvosok... Komisz helyzet volt az... Azután állás után néztünk, a férjem a perkupai bányában talált munkát, ott volt irodavezető, én meg cséplőgép ellenőr, vetésterület számláló lettem az edelényi Statisztikai Hivatalnál. Szalonna, Perkupa, Színiáldomás, Varbóc, Dobódél tartozott hozzám. Kis falvak voltak ezek. Aztán Ózdon kaptunk bérlakást, és azóta is itt élek. A Közlekedési Vállalatnál dolgoztam 28 évet. Közben Vöröskeresztes titkár is lettem, szép eredményeket értünk el... 1963-ban már tizenöt ezren laktak az új Béketelepen. Ekkor alakultak ott a szervezetek: a Hazafias Népfrent, a vállalatoknál a szakszervezetek, és a Vöröskereszt. A körzeti orvos hallott tőlem egyszer egy ilyen jellegű előadást, így felkért a titkári szerepre. Mit lehetett erre mondani? Elvállaltam ... Három évvel ezelőtt országos kitüntetést is kaptam... Mondjam pontosan mikor?
- *Persze! Pontosan milyen kitüntetés volt ez?*
- Várj, mindjárt hozom! ... (*kimegy, s közben hallom sóhajait... megint az a fájós láb...*) „A Magyar Vöröskereszt országos vezetősége Gulyás Györgynének önzetlen és eredményes társadalmi munkássága elismeréséül a Magyar Vöröskereszt alapításának 100. évfordulóján a Centenárium Kitüntetést adományozza”.
- *Aranka néni, ez nagyon szép!*
- Mindig szerettem segíteni az embereken. 1994-ben mondtam le, de azóta is tiszteletbeli titkár vagyok (*nevet*). Azóta már négy - öt titkár is volt. Pedig ők már fizetést is kapnak érte... (*megint nevet*). Most meg szabadidőmben festek. 1975-ben festettem az első tájképetem.
- *Templomban is restaurált Aranka néni.*
- Igen. Szentkúton az oldal oltárképet, Bükkszéken meg a nagy oltárképet. Szépek lettek, le is vagyok fényképezve mind a két helyen! Az egyikben a papok, a másikon a harangozó fotózott! ... (*nevet*)
- *Mi a véleménye Aranka néni a szocializmusról?*
- A Kádár-rendszerben konszolidálódott a helyzet. Kádár próbált segíteni az embereknek. Fejlesztette a városokat, például Dunaújvárost. Telepeket, lakásokat

építetett, hogy ne legyen olyan, mint régen, hogy egy udvarban hat család is él. Hogy mindenkinek legyen saját otthona. Ezért is szerették. De sokan nem tudták, hogy ennek ára van. A németektől vett fel kölcsönt, amit még ma is nyögünk.

- 89?

- Én 1981-ben nyugdíjba mentem, így a rendszerváltást nyugdíjasként éltem meg. A szocialisták folyósítottak plusz egy havi nyugdíjat. De aztán megvonták. Horn Gyula minden nyugdíjasnak 65 év felett ingyenes utazási kedvezményt biztosított. Ezt még nem vették el. De az egy havi nyugdíjat igen.

- *Aranka néni hogyan látja a jövőt?*

- Mivel sok gyárat leépítettek, cukor, csokoládé, ikarusz gyár, orosházi üvegyár, parádi ólomkristály gyár... Volt ami a mezőgazdaságra volt építve. De a hatvani cukorgyár már működik, meg a szerencsi gyár is. Ózdon a 13.000 emberből 60, jól hallod, 60 alkalmazott van. Minigyár. Még a gyárkéeményeket is lerombolták. A mostani rendszerben próbálják ezeket visszahozni. Jönnek a kínaiak, japánok, németek, pl. a Bosh. De Nyíregyházán gumigyárat is építenek.

- *Akkor jó felé megyünk?*

- Igen, ez a dolgozóknak mindenképp jó.

- *Visszatekintve, hogy látja Aranka néni az évek múlásának tükrében a változásokat?*

- Ha össze akarom hasonlítani az én fiatalkori életemet a mostani fiatalokéval, akkor ég és föld a különbség. Mert nincs egymás iránti megbecsülés. Bár sokan el vannak látva mindennel, nem szűkölködnek semmiben, még sincs megbecsülés. A pénz akkor sem elég. És ha nincs szeretet az országban, családban, barátságban, akkor csak irigység van. És az irigység sohasem vezet jóra. Az ország helyzete pedig csak akkor fog alakulni, ha az emberek egymás iránti szeretete is kerékvágásba kerül.

- *Aranka néni, még egy utolsó kérdés. Mit jelent a szó, hazaszeretet, Aranka néninek?*

- Azt, hogy a világért nem hagynám el a hazám. Pedig 1944-ben lett volna lehetőségem rá. Törley Tibor felajánlotta apukának, hogy az egész családnak költözzön velük Svájcba, ott voltak birtokaik. Nagyon szeretett minket. De a régiek úgy mondták, „*aki hazát cserél, a szívét is cseréli*”. S mivel azt nem lehet, maradjon mindenki a saját hazájában. Ha szereti ...

- *Aranka néni, nagyon jó volt Aranka nénival beszélgetni. Köszönöm szépen. Tessék nagyon sokáig élni még!*

UTÓSZÓ

Feladatom életút-interjú készítése volt. Idős rokonunk, Aranka néni visszaemlékezése nyomán kirajzolódott családunk XX. századi története.

Aranka néni egy mátraaljai kis faluban született, kora gyermekkorát is itt töltötte. A polgári iskola szőlította Miskolcra, ezután újra szülőfalujában élt. Munkahelyei Recsken, Edelényben, majd Ózdon voltak. Megállapítható tehát, hogy az életút belső migrációkat mutat, hisz ezek az országhatáron belül történtek. Aranka néni édesapja kőműves mester, édesanyja háztartásbeli volt. A polgári, majd a közgazdasági iskola elvégzése különleges helyzetet teremtett számára, szellemi munkát végezhetett a községházán. Itt ismerkedett meg férjével, a jegyzővel, amely számára a továbbiakban egy magasabb társadalmi státuszt eredményezett.

Történelmi változások: az I. világháborúban szolgált az orosz fronton az édesapa. A Nagy gazdasági világválság a családot is sújtotta. A II. világháborúról személyes emlékeket őriz. A Rákosi-korszakban koholt vádak alapján férjét bebörtönözték. Végül a szocialista korszakban megbecsült dolgozóként élhetett, és nagyon sok társadalmi munkát végzett. A rendszerváltást már nyugdíjasként élte meg.

Felelősségvállalás jellemzi életét. Felelősség a munkájában, felelősség szeretteiért, testvéreiért, és társadalmi felelősség a lakótelepén élőkért. S felelősség hazájáért, amit annyira szeret. Ez a megtartó erő.